

Міністерство освіти та науки України

**Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»**

Історико-філологічний факультет

Кафедра української та зарубіжної літератур

**ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ:
СУЧАСНІ ВЕКТОРИ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Збірник наукових статей

ВИПУСК 3

Одеса 2025

Міністерство освіти та науки України

**Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»**

Історико-філологічний факультет

Кафедра української та зарубіжної літератур

**ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ:
СУЧАСНІ ВЕКТОРИ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Збірник наукових статей

ВИПУСК 3

Одеса 2025

УДК 811.161.2'42 (075.8)

Рекомендовано до друку вченою радою ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

(протокол № 6 від 27 листопада 2025 року)

Редакційна колегія

Авксентьєва Г. А., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор.

Босва Е. В., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор.

Павлюк Н. Л., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор.

Рецензенти

Шевченко Т. М. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури та компаративістики Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Кон О. О. – кандидат філологічних наук, доцент, декан історико-філологічного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Теорія та практика аналізу художнього тексту: сучасні вектори досліджень : зб. наук. статей. Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2025. Вип. 3. 197 с.

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», 2025

2. Бондаренко Ю. Національна парадигма українського екзистенціалізму. *Слово і Час*. 2003. № 6. С. 64-70.
3. Василюшин І. Віртуальний світ українського екзистенціалізму. *Слово і Час*. 2003. № 6. С. 70-75.
4. Коцюбинський М. М. Твори: в 2 т. Київ : Наукова думка, 1988. Т. 2. 496 с.
5. Кремень Б., Ільїн В. Філософія: Логос, Софія, Розум: підручник. Київ : Книга, 2007. 432 с.
6. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. /Авт.-уклад. Юрій Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т.1. 608 с.
7. Приходченко К. Філософсько-релігійний вплив екзистенціалізму на український мовно-літературний процес. *Наука. Релігія. Суспільство*. Київ, 2010. № 4. С. 68-77.
8. Стус В. Палімпсест: Вибране. Київ : Факт, 2003. 432 с.
9. Токмань Г. Українська версія художнього екзистенціалізму: Б. І. Антонич, В. Свідзинський, Т. Осьмачка в європейському контексті. Київ : Міленіум, 2020. 480 с.
10. Шидула О. Екзистенційний вимір духовності людини у творчості Григорія Сковороди: автореф. дис. канд. філол. наук. Львів, 2005. 20 с.

Тетяна БАНДУРА,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української та зарубіжної літератур
Університету Ушинського

ІМПРЕСІОНІСТИЧНІ АКЦЕНТИ В ПАРАДИГМІ ТЕКСТОТВОРЕННЯ НОВЕЛІСТИКИ О. КОБИЛЯНСЬКОЇ

The article examines impressionistic accents in the paradigm of O. Kobylyanska's novelistic text creation. It is noted that the analyzed short prose of O.

Kobylyanska is characterized by an objectified-psychological narrative type, the objectification of maximum emotions as a characteristic feature of impressionism. The work of the writer, who recorded the worldview and aesthetic features of neo-romanticism, symbolism, naturalism and impressionism, belongs to the most expressive manifestations of modernist artistic searches in Ukrainian prose of the late 19th and early 20th centuries. The worldview and poetics of symbolism integrated with neo-romantic and naturalistic tendencies are central to the writer's artistic thinking. The individuality of Kobylyanska's style is characterized by an evolutionary movement from the neo-romantic aesthetic paradigm to symbolism and impressionism, a significant functional load of the subjective-lyrical narrative type in personal and impersonal forms, an innovative interpretation of the genre of poetry in prose, a wide range of structural means (compositional-visual contrast, symbolism, impressionistic poetics).

Key words: *impressionism, symbolism, neo-romanticism, narrative, poetics.*

Постановка проблеми. Новелістика О. Кобилянської неодноразово ставала предметом уваги українських літературознавців, починаючи з періоду зламу століть і до сьогодні. Дослідники в основному акцентували увагу на джерелах творів письменниці, їх композиційних особливостях, специфіці образів, поетикальних аспектах цих творів тощо. Поняття «індивідуальний стиль автора», безперечно, на сьогодні вже не є актуальним, проте дискусії з приводу творчо-стильової приналежності авторки до окремих літературних течій в контексті модернізму точаться дотепер.

З появою перших творів О. Кобилянської літературознавці нерідко пов'язують виникнення модерністичних тенденцій в українській літературі кінця XIX століття. Так, критики оголосили її письменницею модерного гатунку й соратницею Лесі Українки в неоромантичній літературі. З такою оцінкою творчості Кобилянської погоджувались і погоджуються фактично всі літературознавці кінця XIX – XX століття. Відкритим, однак, залишається питання про приналежність творчої спадщини О. Кобилянської до конкретної течії модернізму. Саме у з'ясуванні своєрідності творчої манери письменниці і вбачаємо передусім актуальність нашого дослідження. У першу чергу, звертаємо увагу на своєрідність самотутньої ліричної прози авторки, у якій вбачаємо імпресіоністичну основу стильової манери.

Питання стильової ідентифікації сьогодні важливе, оскільки певна естетична основа допомагає виявити нові, ще не вивчені відтінки в художніх універсумах митців. Стильова контамінація з індивідуальною домінантою, здебільшого концептуально закріпленою в літературознавчій науці, – це характерна ознака історії української літератури початку XX століття, яка відповідає модерністичному етапу розвитку словесного мистецтва.

Говорячи про пріоритетні естетичні засади прози О. Кобилянської, стверджуємо що імпресіонізм не є тотальним авторським позиціонуванням, а репрезентується на певному відрізку творчого шляху або в поезиці окремого твору як стильовий фермент, або як відчутний структурний елемент художнього простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість О. Кобилянської, «яка стала відправним пунктом українського модернізму» [1, с. 25], це площина перетину й синтезу найбільш задекларованих у вітчизняному красному письменстві символізму, неоромантизму та імпресіонізму. Саме стильовий ракурс – один з найпоширеніших при аналізові прози мисткині. Символістське, неоромантичне, реалістичне прочитання текстів письменниці продемонстровано в дослідженнях І. Денисюка, Т. Гундорової, З. Гузаря, С. Кирилюк, Я. Мельничук, С. Павличко, Ф. Погребенника, В. Погребенника, С. Пригодія.

Імпресіоністичний компонент художнього простору О. Кобилянської виокремлюється (І. Демченко), але особливості його впливу на естетику письменниці не досліджено, при цьому творчість буковинської авторки – ще одне підтвердження того, що імпресіонізм – важливий складник української літературної свідомості.

Метою статті є дослідження імпресіоністичних тенденцій в парадигмі текстотворення новелістики О. Кобилянської.

Виклад основного матеріалу. О. Кобилянська цікавилась німецькою літературою та філософією, зокрема Ф. Ніцше, концепція якої стала однією зі складових філософських засад імпресіонізму. Крім того, тип світовідчуття

О. Кобилянської, її максималістський критерій в оцінці смислу життя людини, особливо жінки, перевага чуттєвого на межі відчуттів – той засадничий ґрунт, на якому не могли не зрости імпресіоністичні образи й поетика. Справедливо зауважує М. Моклиця: «У німецькій літературі вона взяла те, що дало їй чітку орієнтацію на українську традицію. Адже гіперболізована емоційність властива українській ментальності, вона від самого початку штовхала українську літературу до романтизму-сентименталізму, до неоромантизму чи модернізму обабіч магістралі реалізму» [5, с. 60].

Однією з найкращих ліричних новел, де в стильовій площині превалює імпресіоністична манера, є «Битва». Перший імпресіоністичний вияв – це назва, що має неоднозначну основу і вказує на глобальність, межову напругу ситуації, що абсорбується в тексті. Можна стверджувати, що заголовок новели сприяє вирішенню проблеми стильової концепції.

Вражає новела глибоким ліризмом в описі природи, поєднанням з психологічним підтекстом роздумів письменниці, її вболіванням за нищену підприємцями рідну природу. В основу новели покладено реальні події, що мали місце в Карпатах. Письменниця писала: «...З таких дальніх прогулок привезла з собою з великого лісу здобуток, а це – «Битву», котру бачила я власними очима, перебувши більше як день у лісах, де зрубували ліс і де мала нагоду бачити боротьбу робітників з столітніми великанами, соснами та смереками, й подивляла фізичну силу і сприт одних та опір та маєстат природи з другої сторони, між тим як від поодиноких, що залишилися тут і там, нетиканих, тонко гнучих ялин ішло несене вітром жалісне скрипіння й уявлялося моїй тоді молодій душі, мов плач полишених вдовиць. Довгий час носила я ту картину живої природи в душі, доки не настала хвиля, де я кинула її на папір, жаліючи, як фанатична поклонниця природи, за пишним лісом...» [4, с. 222].

Імпресіоністичний акцент в оповіді зростає з авторською майстерною персоніфікацією природи, письменниця з болем у серці змальовує її бездушне нищення. Імператив життя й панування сил Танатосу в новелі творять

опозиційну конструкцію конфліктного начала у творі, імпресіоністичний статус підкріплюється архетипами лісу, дерев, птахів, води. Картина лісової агонії метафорично ліризована: *«Так як ніколи не втомимі мурахи, вдиралися наємники на найнедоступніші місця, уоружені ланцюгами і прочим знаряддям.*

Насамперед стісували з них кору. Вона завдала чимало праці. Заросла сильно в тіло і ствердла так, що сокира відскакувала від неї; аж по довгім рубанні розскачувалася трісками й падала на множество еластичного земного галуззя, котре, відділене від тіла, мало висихати... Криваво-червоний вогонь палахкотів по таких перемогах до півночі по горах...» [5, с. 224].

Прикметним в осмисленні імпресіоністичної природи новели є акцент на полярну колірну палітру «Битви». Контраст спрацьовує на зіставленні нищівної, стихійної й природньої, спокійної субстанцій: «Біляві спорохнявілі пняки стирчали густо одні коло одних, неначе кістяки з пожовклої трави. Нездатні дерева лежали в великім числі покалічені вокруги, а з кори обдерті пні, що показалися нездоровими, порохнявіли нетикані дальше... Стоси соснової кори лежали темно-брунатними шматами й звоями напівперегнилі, і важко лежали маси трісок на траві. Старі, громами нарушені смереки, оставлені нетикано, стояли сумно, простягаючи напіввисохлі рамена від себе далеко, мов безпомічні старці, силуючись надармо здержувати вітер у своїм галуззі...

Високий мох, вирваний і пошматований та корінням вивернений до сонця, висох, а тою самою смертю гинула й потоптана трава...» [5, с. 231].

Стихія людського свавілля означається такими гнівними метафорами та порівняннями: «небо затьмарилося грізно-чорною барвою», «чорні перстені диму», «сполошене гаддя», «ядовиті гриби червоної краски», «темнопонсова барва потоку», «матово-червоний круг місяця», «залізо вгризалось в їх тіло, обдерте з кори, і місцями витікала кров», «червоно-блискучі іскри» з-під «жужжачих пил» кора, «немов величезні брунатні звитки паперу» і т.д.

Образам-носіям смерті належить визначальна художня функція у «Битві», чим, до речі, засвідчується абсолютна співвіднесеність назви з текстом. Смысловий метафоричний ряд виявляє основний напрям поетичної оповіді в

прозі, де увага акумулюється навколо авторської ліричної чуттєвості, основоположної в новелі. Справедливо стверджує І. Демченко, що у «Битві» «форма психологізму – архетипальна за природою, а отже, вона включає в себе надособистісне, залишаючись водночас авторською» [2, с. 353].

Новелу О. Кобилянської «Під голим небом», без сумніву, можна віднести до кращих зразків української поезії в прозі, до того ж з яскраво вираженою імпресіоністичною поетикою. Вагомим аргументом на підтвердження цього судження є той факт, що авторська увага сконцентована у творі на одному з вічних філософських питань – на проблемі життя і смерті, а саме на межі такого антагоністичного зіткнення. Приналежність до модернізму засвідчує й надзвичайно оригінальна, незвична форма, яку письменниця обрала для розкриття теми.

Велике смислове навантаження в образному відтворенні найтонших психологічних нюансів у новелі має природа. Центральним персонажем є образ «рудої конини», яку авторка наділяє найкращими людськими рисами, наголошуючи, що вона «була інтелігентна і вдячна», а «батога ненавиділа. Знакомство з ним уважала за грубу ганьбу» [5, с. 325]. Письменниця майстерно акцентує увагу на таких її рисах, як турбота й відповідальність, підкреслюючи, що вона «знала, кого везе» [5, с. 325]. Характеризуючи «*руду* конину», О. Кобилянська протиставляє їй родину недолугих господарів, зміщаючи вектор раціонального начала у бік тварини, і таким чином створює абсурдну ситуацію. Тобто, через абсурдність образів і подій показана абсурдність смерті як філософського поняття. Оповідь у творі суперечить реалістичній подієвості, наративне полотно формується засобом монологу персоніфікованого образу коня, який роздумує, і його роздуми мають «людську» природу, співвіднесені з цілком людськими екзистенційними цінностями. Такий художній прийом вражає своєю оригінальністю і свідчить про приналежність художнього стилю новели до імпресіонізму.

Образ коня подається у нерозривному зв'язку з іншими елементами природи і творить єдину структурну одиницю, яка служить яскравим

вираженням невблаганності фатуму, абсурдності смерті.

Свою оповідь авторка починає надзвичайно майстерним, лаконічним описом зимового пейзажу, насиченого символічними деталями на підтвердження ліричної структури: «смутна копула неба», з якої «висипалась» і «скувалася нечувана маса чорних кавок», що знялись «журливо вгору й поплили чорним хрестом поважно в далечінь» [5, с. 324], «темний серпанок задуманої ночі», «шттивне море» засніжених полів, «білі дрібосенькі рої», які «віщували недобре» [5, с. 325]. Синергічне поєднання всіх цих елементів, що в авторській трансформації набувають містичного значення, створює передчуття майбутньої трагедії. Адже О. Кобилянська сама зізнавалась, що «найліпший нарис, чи, властиво, малюнок» писала «чорно-білими красками і з наклоном до містицизму» [4, с. 200]. Добираючи саме такі образи для уособлення смерті, письменниця керувалась народними уявленнями, за якими ворон, наприклад, вважався своєрідним медіумом між світом живих і світом мертвих. Всі елементи цієї картини подаються в оригінальній, авторській інтерпретації. Велику кількість «чорних кавок» О. Кобилянська змальовує у формі «чорного хреста», що поплив «поважно в далечінь», і таким чином нашаровує два образи смерті, які взаємопідсилюють один одного, постають як символи страшного фатуму.

Своєрідним доповненням до цього є також асоціація, яка виникає в уяві конячки, коли їй «грозив кулаком» «її пан»: «Тоді летіла, як шалена, широкою рівниною, гнана диким почуттям страху, що на неї туй-туй спадуть якісь здоганяючі її в воздуху *чорні пошматовані хоругви* і уб'ють її на місці, мов грім» [5, с. 325]. Справедливо зазначає С. Кирилюк, що у новелі «таких універсальних символів більш, ніж достатньо. Вони творять протяжне експозиційне тло твору, що надає глибокої внутрішньої статичності не лише героям, а й описуваному світові» [3, с. 58].

Значну частину художнього простору займає опис сніжної бурі, якому авторка приділяє велику увагу. Використовуючи відповідні епітети, метафори, порівняння та інші художні засоби, О. Кобилянська створює виразну картину

передчуття трагічної смерті героїв, які замерзають. Акцентуючи на психологічних моментах, письменниця зазначає: «Якийсь вітер почав злегка глузувати собі. Змішався з гострою, мов огонь пекучою, студенею і розпочав гульню [...] В польоті спинявся від часу до часу, кружав у дикій несамовитій пустоті на однім місці й кидав високо клубами снігу стовпом угору... Краплі звуку дрібних дзвінків розплакалися» [5, с. 326]. Письменниця творить «світ демонічної образності, де персоніфікуються загрозливі і тупі сили природи» [3, с. 57].

Майстерним лаконічним штрихом, який констатує перемогу смерті, завершує письменниця трагічну колізію: «Надранком бій устав. Запанувала тупа тишина. Небо прибралося в сіру барву і потонуло в жалібну задуму. Слабим знівеченим кроком і з ледве чутним, дрижачим звуком дзвінків приволоклася конина додому» [5, с. 334]. Доповнює картину і образ собаки, яка «скавуліла й вила, а очі іскрилися предивним світлом. Піднімала голову й оповідала. Ждала два дні... не їла... не бачила живої душі. [...] Гавкала неспокійно, болісним, роздразнюючим голосом, то знов шаліла, простягаючи лапи до руденької» [5, с. 334]. Такий прийом не тільки відтворює всю гаму психологічних нюансів трагічної ситуації, але й засвідчує притаманний Ользі Кобилянській імпресіоністичний тип художнього мислення. Посилює і увиразнює трагізм ситуації заключний пейзажний опис, витриманий в дусі модерністської естетики: «Ніч. Глибоке, безкрає небо погідне й оживлене. Звізди миготять, дрижать, грають світлом своїм, а де-не-де перелітають лукуватим польотом і міняють місця на небі» [5, с. 334]. Так письменниця органічно вплела в канву твору повір'я про падаючу зірку, як вісника смерті, а також народні уявлення про душу людини.

Висновки. Отже, доходимо висновку, що аналізованій малій прозі О. Кобилянської властивий об'єктивовано-психологічний наративний тип, об'єктивація максимальних емоцій як характерної риси імпресіонізму. Творчість письменниці, що зафіксувала світоглядно-естетичні риси неоромантизму, символізму, натуралізму й імпресіонізму, належить до

найвиразніших проявів модерністичних художніх пошуків в українській прозі кінця XIX – початку XX ст. Центральними для художнього мислення письменниці є світосприйняття й поетика символізму, інтегрованого з неоромантичними та натуралістичними тенденціями. Індивідуальність стилю Кобилянської характеризується еволюційним рухом від неоромантичної естетичної парадигми до символізму та імпресіонізму, значним функціональним навантаженням суб'єктивовано-ліричного наративного типу в особовій і безособовій формах, новаторською інтерпретацією жанру поезії в прозі, широким спектром структуротворчих засобів (композиційно-образотворчий контраст, символіка, імпресіоністична поетика).

Література

1. Гундорова Т. *Femina melancholica*: Стаття і культура в гендерній утопії Ольги Кобилянської. Київ : Критика, 2002. 271с.
2. Демченко І. Особливості поетики Ольги Кобилянської. Київ : Твім-інтер, 2018. 354 с.
3. Кирилюк С. Ольга Кобилянська і світова література. Чернівці : Рута, 2016. 136 с.
4. Кобилянська О. Зібрання творів : у 10 томах. Чернівці : Букрек, 2017. Т. 2. 445 с.
5. Моклиця М. Стильові домінанти творчості Ольги Кобилянської. *Слово і час*. 2012. № 4. С. 50-61.

Евеліна БОЄВА,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української та зарубіжної літератур

Університету Ушинського

СТИЛІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АНГЛІЗМІВ У СТРУКТУРІ ПРОЗОВОГО ТА ПОЕТИЧНОГО ПОСТМОДЕРНОГО ДИСКУРСУ

ЗМІСТ

Авксентьєва Г. А. <i>Концепція екзистенціалізму в українській літературі</i>	4
Бандура Т. Й. <i>Імпресіонічні акценти в парадигмі текстотворення новелістики О. Кобилянської</i>	12
Боєва Е. В. <i>Стилістичний потенціал англзмів у структурі прозового та поетичного постмодерного дискурсу</i>	20
Горанська Т. В. <i>Особливості реалізації феміністичної проблематики у романі Ш. Бронте «Джен Ейр»</i>	31
Чудак С. <i>Наративні стратегії в романі Франка Тільє «Запаморочення»</i>	42
Авксентьєва Г. А., Акімов В. <i>Екзистенційна природа вибору у драматичній поемі Лесі Українка «Бояриня»</i>	52
Бандура Т. Й., Коваленко Г. <i>Екзистенційно-діалогічні засади вивчення сучасної української лірики в профільній школі</i>	62
Бандура Т. Й., Мороко М. <i>Жанрова дифузія як чинник оповідної структури роману Донни Тартт «Маленький друг»</i>	71
Боєва Е. В., Аракелян Р. <i>Можливості цифрових освітніх ресурсів у формуванні читацької компетентності школярів у процесі навчання української мови та літератури</i>	81
Боєва Е. В., Беляєвська В. <i>Переклад кінотексту за допомогою україномовних та англомовних субтитрів (на матеріалі кінофільму «20 днів у Маріуполі»)</i>	91
Кердівар Н. І., Буданова К. <i>Художній текст як свідок часу: викладання роману Марії Матіос «Солодка Даруся» із урахуванням історичного бекграунду</i>	99
Кердівар Н. І., Стоянова А. <i>Механізми розгортання детективної інтриги та її жанрові особливості в прозі Андрія Кокотюхи («Мисливці за привидами»)</i>	107
Кердівар Н. І., Чавдар О. <i>Особливості вивчення сучасної української прози в</i>	

Наукове видання

**ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ:
СУЧАСНІ ВЕКТОРИ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Збірник наукових статей

ВИПУСК 3

Підп. до друку. Формат 60х90/16. Папір офсетний.

Гарний «Times New Roman» Друк цифровий. Ум. друк. арк. 11.

Наклад 100 пр.

Видавець Букаєв Вадим Вікторовий

вул. Пантелеймонівська 34, м. Одеса, 65012.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2783 від 02. 03. 2007 р.

Тел. 0949464393, email – 7431391@gmail.com